

Pravo na dobar glas, kleveta i pravo na privatnost - analiza internetskih portala

Barać, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:993840>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

KARLA BARAĆ

**Pravo na dobar glas, kleveta i pravo na
privatnost - analiza internetskih portala**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Danijel Labaš

Zagreb, 2020.

SADRŽAJ

1. Uvod	3
2. Kriza etike u novinarstvu	4
3. Dezinformacije	5
4. Pravo na privatnost.....	7
5. Kleveta i pravo na dobar glas	9
6. Zaključak.....	13
7. Sažetak	14
8. Popis literature i internetskih izvora.....	15

1. Uvod

Tema ovog rada je pravo na dobar glas, kleveta i pravo na privatnost koje ćemo istražiti analizom internetskih portala.

Mediji su jako bitan dio života suvremenog čovjeka. Mnogo ljudi, naročito mladih, danas više vremena provodi na društvenim mrežama i internetu općenito, nego sa svojom obitelji i prijateljima. Medije je još Napoleon nazvao sedmom silom tadašnjeg svijeta, a već nekoliko desetljeća ih nazivamo četvrtom vlasti, uzimajući u obzir trodiobu vlasti u demokratskim sustavima (Bajs, Skoko, 2007: 94). Novinar se svakodnevno u svome radu susreće s pitanjima etičke prirode kao što su povreda ugleda, časti, autorskih prava, krivotvorenje, sukob interesa, napad na privatnost i tako dalje. Ti problemi postoje ne samo u novinarstvu, nego i u društvu općenito. Novinarstvo jednostavno odgovara na zahtjeve modernog tržišta. Smjernice novinarske etike su: istinitost i točnost, nepristranost i poštenje, poštovanje osobnosti i privatnosti, neovisnost o pojedinim interesima, odgovornost prema društvu i društvenim dobrima, poštivanje zakona, moral, pristojnost i dobar ukus (Brautović, 2007: 71-72, prema: Malović, 2005: 18). Povjerenje u profesionalno obavljanje poslova ima veliko značenje. Ako novinar jednom izda povjerenje građana, oni mu više neće vjerovati i kada istinito izvještava. Naravno, to je novinarima poznato, ali su neki zbog raznih vrsta koristi, ucjena, neprofesionalnog ponašanja ili neznanja spremni plasirati nešto što nije točno ili se uopće nije dogodilo. Jedan od najčešćih razloga zašto dolazi do kršenja etičkih normi je tendencija da se poveća čitanost novina ili portala. Na žalost, najbolje se prodaju trač i senzacija, pa stoga često dolazi do hiperboliziranja naslova i teksta općenito što dovodi do povrede prava na dobar glas, klevete i kršenja prava na privatnost ljudi općenito, a najčešće javnih osoba.

Cilj ovoga rada je analizirati internetske portale s obzirom na pravo na dobar glas, klevetu te pravo na privatnost.

U prvom odjeljku definirat će se problemi koji su doveli etiku novinarstva u krizu. U drugom odjeljku objasnit će se utjecaj i posljedice dezinformacije. U trećem odjeljku objasnit će se problem zaštite prava na privatnost u modernom novinarstvu te primjeri kršenja tog prava. U četvrtom odjeljku objasnit će se što je kazneno djelo klevete te će se za njega navesti primjeri. Osim toga, u četvrtom će se odjeljku navesti primjeri povrede prava na dobar glas.

2. Kriza etike u novinarstvu

U suvremenom svijetu etika ljudi je svakog dana u iskušenju i dovodi se u pitanje, a ista stvar se događa i s modernim novinarstvom i etikom novinara.

Kriza etike je prije svega kriza novinara kao subjekta iz razloga što je on taj koji u današnje vrijeme svojim poslom i radnim zadatkom naziva zadiranje u tuđu privatnost. Subjekt smatramo za temelj, shvaćamo ga kao nositelja radnje, a upravo je taj temelj ono što se mijenja u suvremenom novinarstvu. O onome o čemu bi trebali odlučivati novinari, u skladu sa svojim profesionalnim sposobnostima, danas sve češće, uglavnom na prvi pogled prikriveno, odlučuju medijski vlasnici, oglašivači, izvori informacija i drugi. Novinar kao subjekt sve više nestaje, njegovo mjesto u procesima realizacije medijske vijesti zauzimaju bezosobne strukture moći, vlasnici kapitala i nositelji vlasti. Veći dio djelovanja novinara danas može se okarakterizirati kao pasivno obrađivanje informacija (Kovačić, 2001: 26). Novinari postaju poslužitelji interesa medijskih vlasnika, oglašivača i drugih, sve više postaju oni koji „odluke izvršavaju (*decision takers*), umjesto da budu oni koji odlučuju (*decision makers*)“. (Kovačić, 2001: 26-27, prema: McManus, 1997: 5)

Etika u novinarstvu je dio primijenjene etike te je stoga bilo koji oblik uskraćivanja prava građana na informaciju neprihvatljiv. Civilna etika zahtijeva da se prema svim osobama odnosimo ispravno. Diskriminacija protiv nekih osoba i diskriminacija u korist nekih osoba jednako su neispravne. (Žitinski, 2010: 30)

Poznata francuska uzrečica kaže: „Ono što je istinito s ove strane Pirineja, pogrešno je s one strane“ (Labaš, 2010: 172, prema: Bocheński, 1997: 45). U tom duhu je danas gotovo moderno govoriti da je istina relativna. Isto se govori za novinara kao subjekt te se isto govori za istinu u novinarstvu i za vjerodostojnost medija. Mnogo je onih koji medijima i novinarima otvoreno govore da su „apsolutno nevjerodostojni“. Ne treba ići daleko u prošlost da bi se ustvrdilo kako su se novinarstvom bavili oni koji nisu naročito pridonosili vjerodostojnosti medija. A slična situacija je i danas. Ante Gavranović ističe kako dolazi do sve očitijeg razaranja profesije i profesionalnosti te ignoriranja ili čak potpunog izostanka etičke dimenzije (Labaš, 2010: 172).

Prof. dr. Gordana Vilović i dr. Dunja Majstorović provele su 2015. godine istraživanje s ciljem utvrđivanja stava studenata o vjerodostojnosti medija, stava o potencijalno budućoj struci te stava o stanju medija i novinarstva u Hrvatskoj općenito. Za istraživanje odabrani su

studenti s fakulteta koji imaju novinarske programe: 1) studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, 2) studij novinarstva na Sveučilištu Sjever i 3) studij novinarstva na Veleučilištu VERN. Istraživanje je obuhvatilo anketu s kombinacijom otvorenih i zatvorenih pitanja na uzorku od 164 studenta prve i treće godine. Pokazalo se da se najveći broj studenata informira putem *news* portala kako se i pretpostavljalo. No, hipoteza o njihovom čestom komentiranju na Facebooku i portalima je opovrgnuta. Nadalje, također je potvrđena hipoteza da studenti nemaju dobro mišljenje o stanju novinarstva i medija u Hrvatskoj – smatraju ih osrednjim (čak 75% njih je tako procijenilo hrvatske medije), 19% njih ih je ocijenilo izrazito lošima, a samo 1 student je dao pozitivnu ocjenu. Studente također smeta stav da u digitalnom dobu svatko može biti novinar te smatraju da je upravo to izvor problema i krize struke. Rješenje te krize vide u obrazovanju, davanju prednosti diplomiranim novinarima (smatraju da treba postojati zakonski uređena profesija) te poboljšanju kvalitete novinarstva. (Majstorović, Vilović, 2015: 25-37)

3. Dezinformacije

Dezinformacije su u novinarstvu najčešći uzrok svih kršenja etičkih kodeksa i pravilnika, a naročito kad se radi o kleveti te pravu na dobar glas.

Te lažne informacije koje se šire medijima, a naročito na društvenim mrežama, ozbiljno narušavaju ionako ugrožen kredibilitet novinarstva (Silverman, 2015; Europska komisija, 2018). Pojedincima su dezinformacije privlačne jer njima mogu privući mnogo klikova na atraktivan i neprovjeren način što rezultira lakom zaradom. Često se takvi novinari koriste i posve izmišljenim podacima. Cilj druge vrste novinara, koji se koriste lažnim informacijama i poluinformacijama su diskreditiranje pojedinca, grupe, organizacije ili ustanove. Nadalje, građani često nisu sposobni razlučiti istinite od lažnih informacija, dijelom zbog nedovoljnog znanja o medijima, a dijelom zbog površnog pristupanja vijesti. Silverman nadalje tvrdi da su medijske prilike podjednake na čitavom Balkanu: jako brzo, naročito na društvenim mrežama, ozbiljno ugrožavaju ionako narušenu novinarsku reputaciju. Broj web portala kojima se ne može vjerovati te broj lažnih informacija raste sve brže (Silverman, 2015; Europska komisija, 2018):

Medijski ambijent u Bosni i Hercegovini, kao i u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji pogoduje širenju lažnih informacija. Karakteriziraju ga: klijentelizam u medijima, netransparentna vlasnička struktura, nepovoljno ekonomsko stanje medija, pad novinarskih standarda i nizak nivo medijske pismenosti građana. Ovakvi trendovi ostavljaju velike

moгуćnosti za manipuliranje građanima aktualizirajući pitanje kvalitete informacija kao jednog od mehanizama zaštite vjerodostojnosti informacija u digitalnom dobu, Europska unija, medijska industrija, javne institucije i nevladine organizacije realiziraju projekte borbe protiv lažnih informacija. (Silverman, 2015: 1, Europska komisija, 2018)

Jedan od primjera širenja dezinformacija je vijest objavljena na portalu 24sata u srijedu 22.7. 2020. pod udarnim naslovom „Kim je imala aferu, Kanye je za to saznao i sada traži razvod“. U podnaslovu ovoga članka također stoji: „Nakon što je prije nekoliko dana Kanye ispričao kako je Kim htjela pobaciti, kandidat za američkog predsjednika očito više ne želi biti u braku sa slavnom Kardashiankom jer je saznao i da ga je varala.“ Od ovakvog naslova te podnaslova koji ga još jače naglašava očekuju se konkretne činjenice, no dalje u tekstu stoji da Kanye West „navodno želi okončati brak s reality zvijezdom“. Sljedeća šokantna informacija koju se spominje u tekstu je da je Kim Kardashian htjela pobaciti prvo dijete koja je potkrijepljena navodnom izjavom Kanye Westa da je Kim Kardashian plakala nekoliko mjeseci te da je držala pilule u ruci itd. Također se navodi i psihička nestabilnost Kanye Westa te nagađanje da ima bipolarni poremećaj. Cilj ovog članka je apsolutno jasan: privući što više čitatelja udarnim naslovom u čijem daljnjem tekstu ne stoji apsolutno ništa istinito i provjereno, nego su sve nagađanja i pretpostavke koje bi mogle ići u prilog mišljenju da će se oni rastati.

Jedno od najzanimljivijih javnih nagađanja o postojanju romanse je ona između Brada Pitta i Jennifer Aniston o kojoj su svi mediji pisali nakon dodjele *Oscara* 2020. godine. Njihov odnos je javnosti zanimljiv iz razloga što su bili zaručeni u trenutku kada je započeo svoj odnos sa, sada bivšom suprugom, Angelinom Jolie. No, nagađanja traju sada i više od 6 mjeseci i došla su na zabrinjavajuću razinu što se jasno vidi u članku objavljenom u četvrtak, 3. rujna 2020. na portalu Dnevno.hr. U naslovu članka stoji: „Koja ludnica! Brad Pitt nije u vezi s njemačkom manekenkom. Ona je samo paravan! Druga ljepotica je trudna s njim, ali će dati dijete Jennifer Aniston!“ Iz samog naslova je jasno da je cilj autora samo privući čitatelje i „klikove“ opisom ljubavnog zapleta koji podsjeća na one iz španjolskih telenovela. U daljnjem tekstu autorica Iva Hanzen i sama potvrđuje činjenicu da novinari na temelju i najmanjih pretpostavki pišu vijesti kao da se radi o iznimno bitnim činjenicama: „Natpisi i teorije o ljubavnom životu Brada Pitta ne jenjavaju zadnjih nekoliko mjeseci. Prvo su u siječnju i veljači svi bili uvjereni da su Brad Pitt i Jennifer Aniston opet zajedno, onda su mediji zaključili da je Brad zapravo s glumicom i umjetnicom Aliajom Shawkat jer su Brad i Alia stalno bili viđani u zajedničkom društvu, da bi potom bila lansirana vijest da je Brad zapravo u vezi s australskom voditeljicom Renee Bargh“. Upravo ova činjenica da mediji

nešto zaključuju na temelju ničega govori o situaciji u kojoj se nalazi suvremeno novinarstvo. Apsolutno apsurdan je nastavak zapleta u kojem stoji da „se na kraju ispostavilo da je Brad u vezi s duplo mlađom njemačkom manekenkom Nicole Poturalski, da bi se sad pak pojavili natpisi kako Alia nosi Bradovo dijete“ te u nastavku čak navode kako je Alia Shawkat samo surogat majka Jennifer Aniston. Ovakav članak je primjer apsolutne neprofesionalnosti novinara te činjenice da se u suvremenom novinarstvu vijesti objavljuju iako je jasno da je velika vjerojatnost da su neistinite te usprkos činjenici da su neprovjerene. Time, ne samo da se šire dezinformacije, nego se i narušava ugled i dostojanstvo svih spomenutih osoba.

U ovome odjeljku objašnjena je funkcija korištenja dezinformacija te njezine posljedice. U sljedećem odjeljku objasnit će se problem zaštite prava na privatnost u modernom novinarstvu te primjeri njegovog kršenja.

4. Pravo na privatnost

U današnje vrijeme, s obzirom na iznimno brzi razvoj interneta, jedan od velikih problema društva je zaštita privatnosti.

Prema Mati Brautoviću (2007: 28) jedan od glavnih problema korištenja interneta je zaštita privatnosti. Današnji razvoj tehnologije omogućio je da se uz najmanji trud prate online aktivnosti svakog korisnika, a time je olakšana i zloraba njihovih podataka. Zato su korisnici interneta iznimno zabrinuti za zaštitu vlastite privatnosti. Nadalje, Brautović tvrdi kako problem zaštite privatnosti u *online* medijima najvećim dijelom proizlazi iz činjenice da je komunikacija iz nekadašnje jednosmjerne komunikacije prešla u dvosmjernu komunikaciju između korisnika i medija. Kako bi se ta komunikacija ostvarila, korisnik ne može više biti nepoznata publika. Oni s medijem, odnosno njegovim novinarima, urednicima te ostalim medijskim djelatnicima razmjenjuju e-poruke, piše poruke preko *chatova* te koriste mnoge druge oblike komunikacije radi razmjene informacija.

Nadalje, novinari znaju biti iznimno neprofesionalni kada se radi o zaštiti privatnosti pojedinca, naročito kada trebaju zaštititi privatnost djece, koja su najosjetljivija skupina. Jedan od primjera nepoštivanja prava na privatnost djeteta je vijest objavljena na portalu Novosti.rs 18. veljače 2018. pod nazivom NOVI DETALJI TRAGEDIJE KOD OBRENOVCA: Tuga za porodicom ubila dečaka. Novinar bi trebao izbjegavati otkrivanje identiteta unesrećenih na izravan ili neizravan način, što je prekršeno u ovome članku objavom fotografija djeda i bake

dječaka. Time je prekršen 15. članak Kodeksa časti hrvatskih novinara (<https://www.hnd.hr/search/kodeks-casti-hrvatskih-novinara>) iz 2009. godine: „Posebna se pozornost, obazrivost i odgovornost zahtijeva pri izvještavanju o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima. Novinar treba izbjegavati intervjuiranje i prikazivanje osoba koje su izravno ili neizravno pogođene tim događajima, osim kada je riječ o iznimnom javnom interesu. U tom je slučaju novinar dužan voditi računa o časti, ugledu i dostojanstvu osoba o kojima izvještava.” Također, prekršen je i članak 16. Kodeksa časti hrvatskih novinara dramatizacijom vijesti, odnosno opisivanjem teškog života dječaka, uzimanjem izjava djeda i bake te nagađanjem uzroka samoubojstva djeteta. U članku stoji: „Vijesti o samoubojstvima i pokušajima samoubojstava se ne naglašavaju te ih treba svesti na najmanju moguću mjeru, uz poseban obzir kad je riječ o djeci. Potrebno je pridržavati se stručnih smjernica za izvještavanje o samoubojstvima.” Informacije su se trebale svesti na minimum, jer se radi o samoubojstvu djeteta, kako bi se zaštitio ugled i dostojanstvo žrtve i obitelji te kako bi se izbjegao mogući Wertherov efekt.

Nadalje, još jedan od primjera povrede zaštite privatnosti žrtve i osoba bliskih žrtvi navodi Bertrand (1997: 71), a radi se o dugotrajnom izvještavanju o nestanku, ubojstvu i istrazi ubojstva četverogodišnjeg dječaka Gregoryja Villemina iz Francuske. Nestanak se dogodio u listopadu 1984. dok se dječak igrao pred kućom, a pola sata kasnije je nepoznati glas dojavio njegovom ujaku da je „osveta izvršena“ i dječak bačen u rijeku. Tijelo je zaista uvečer pronađeno u rijeci. Obitelj je nastavila primati anonimne uvrede i prijetnje. Vještačenjem je sumnja pala na jednog od rođaka, kojeg je šokirani otac usmrtio hicem iz puške te se predao policiji. Petnaestogodišnja nećakinja tog rođaka, koja je bila ključni svjedok naknadno je javno, na televiziji, opozvala iskaz. Nakon toga je sumnja pala na Gregoryjevu majku, ali je i ona krajem 1993. oslobođena. Slučaj do danas nije riješen. Ta tragedija je pokrenula brojna pitanja o medijima, čak i nekim uglednima kao što je Paris Match, jer su novinari opsjedali kuću unesrećene obitelji, objavljivali svakakve fotografije iz života ubijenog rođaka, optuživali osumnjičene iako im nije dokazana krivnja, istraživali o privatnim životima i najudaljenijih rođaka Villeminovih, preispitivali sve moguće sumještane koji su znali sastaviti nekoliko rečenica te su lokalne tračeve predstavljali kao pouzdane tragove, pa su na taj način stvorili teorije o višegeneracijskoj krvnoj osveti. Jedan od rijetkih novinara koji se dostojanstveno javno ispričao članovima obitelji, u ovom slučaju majci, bio je Paul Lefevre, novinar lista *Le Journal*.

U ovome slučaju, prekršeni su članci B3, C4 i C5 Danskog kodeksa profesionalnog postupanja (<https://accountablejournalism.org/ethics-codes/denmark-code-of-conduc>).

Opsjedanjem obiteljske kuće žrtve i njegove obitelji te objavljivanjem fotografija iz privatnog života rođaka koji je bio osumnjičen i koji je u konačnici također žrtva ubojstva, prekršen je članak B3 Danskog kodeksa profesionalnog postupanja u kojem stoji da se „prema žrtvama zločina ili nesreća treba odnositi s najvećim mogućim obzirom. Isto se pravilo primjenjuje i na svjedoke i rođake osobe o kojoj je riječ. Prikupljanje i prikazivanje slikovnog materijala mora biti učinjeno na obazriv i taktičan način.“

Detaljnim istraživanjem i najudaljenijih rođaka unesrećene obitelji prekršen je članak C4 Danskog kodeksa profesionalnog postupanja koji nalaže da se „mora izbjegavati spominjanje povijesti obitelji optuženoga, zanimanja, rase, narodnosti, vjere ili članstva u nekoj organizaciji, osim kad je to u izravnoj vezi sa slučajem.“

Optuživanjem osumnjičenika prije nego im je dokazana krivnja te ispitivanjem svih sumješšana koji su imalo poznavali žrtvu ili osobe bliske žrtvi i objavljivanjem njihovih iskaza prekršen je članak C5 Danskog kodeksa profesionalnog postupanja u kojem stoji da „sve dok nije donesena konačna odluka tijekom krivičnog postupka, niti se smiju objavljivati informacije koje bi mogle ometati razrješenje slučaja, niti se mogu objavljivati takve izjave koje bi mogle unaprijed proglašavati krivim osumnjičenika ili optuženika. Kad se spominje krivični slučaj, u novinskom izvještaju mora biti jasno vidljivo je li osumnjičenik/optuženik proglašen krivim ili ne.“

U ovome odjeljku objašnjen je problem zaštite privatnosti u modernom novinarstvu. U sljedećem odjeljku objasniti će se karakteristike kaznenog djela klevete te će se navesti primjer klevete.

5. Kleveta i pravo na dobar glas

Kleveta je jedan od brojnih problema modernog novinarstva koji narušavaju pravo pojedinca na dobar glas. Niti jedna druga osoba ne smije narušiti ugled pojedinca na temelju nedokazanih tvrdnji.

Prema Sanji Badrov (2007: 64-65), kleveta je kazneno djelo koje može ozbiljno naštetiti časti i ugledu osobe:

Kazneno djelo klevete čini onaj tko iznosi ili prenosi neistinite činjenične tvrdnje, podobne škoditi časti i ugledu. Kvalificirano djelo klevete počinjeno putem tiska, radija, televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je kleveta postala pristupačna većem broju osoba. Okrivljenik se neće kazniti ako dokaže istinitost svoje tvrdnje, ili ako dokaže da je imao osnovan razlog povjerovati u istinitost onoga što je iznosio ili prenosio. U tom se slučaju, međutim, može kazniti za uvredu ili za omalovažavanje predbacivanjem za kazneno djelo. Iako kazneno djelo klevete u katalogu inkriminacija spada u lakša kaznena djela, ono pobuđuje interes ne samo u stručnim krugovima već i u široj javnosti.

Kleveta je kazneno djelo koje je mnogo karakterističnije za tabloidne listove odnosno portale nego za ozbiljne novine odnosno portale. Klasični primjer hrvatskih tabloidnih novina odnosno portala je list 24sata, koji se i sam izjašnjava kao tabloidni list. Jedan od primjera klevete i narušavanja privatnosti je vijest objavljena u listu 24sata te na portalu 24sata 18. ožujka 2018. pod nazivom *Hauser zavodio obožavateljice pa se 'raskalašio' u disco klubu u Splitu* u kojemu se navodi kako je Stjepan Hauser zavodio obožavateljice bez neutemeljenih argumenata da se iznese takva tvrdnja. Argumenti kojima su novinari pokušali potkrijepiti tu tvrdnju bili su da se Hauser na nastupu približio ogradi kojom su izvođači ograđeni od publike, činjenica da se fotografirao s obožavateljicama te da je popio nekoliko pića i zatim napustio klub. U članku su prekršeni čl. 5 i 14 *Kodeksa časti hrvatskih novinara* (<https://www.hnd.hr/search/kodeks-casti-hrvatskih-novinara>) te čl. 7 *Zakona o medijima* (<https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima>).

Čl. 5 *Kodeksa časti hrvatskih novinara* glasi: „Pravo je i dužnost novinara zauzimati se za slobodan protok informacija. Novinar je obvezan iznositi točnu, potpunu i provjerenu informaciju. On kritički prosuđuje izvore informacija i u pravilu ih navodi. Ima pravo i ne otkriti izvor informacije, ali za objavljeni podatak snosi odgovornost.“ Ovim člankom je to prekršeno zato što insinucije novinara da je Hauser zavodio obožavateljice nisu potkrijepljene ni jednim argumentom, osim da se fotografirao s njima, što je uobičajeno za slavne osobe.

Čl. 14 *Kodeksa časti hrvatskih novinara* glasi: „Novinar treba štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti. Obvezan je poštovati svačije pravo na privatnost. Nedopustivo je bez njihovog dopuštenja snimati osobe u okruženju u kojem se opravdano očekuje privatnost. Narušavanje nečije privatnosti mimo njegove volje i znanja dopušteno je samo ako je opravdano iznimnim javnim interesom“, što nije slučaj u ovome članku jer novinar preuveličava Hauserove postupke i svodi ih na nešto što u biti nije ono što je Hauser zapravo radio.

Čl. 7 *Zakona o medijima* glasi: „Svaka osoba ima pravo na zaštitu privatnosti, ugleda i časti“, što u ovome članku nije slučaj s obzirom da se Hauserovi ugled i čast dovode u pitanje nakon „optužbi“ iz ovog članka, a to su da se „raskalašio“ i zavodio obožavateljice što se ne može zaključiti iz toga da se Hauser fotografirao s nekoliko obožavateljica, popio nekoliko pića te napustio klub.

Prema Jeanu Claudeu Bertrandu (1997: 52-53) ljudi nisu samo „odgovorni“, nego su odgovorni prema nekome. Novinari su prije svega odgovorni prema sebi; moraju se držati svojih uvjerenja te ne obavljati zadatke koji krše njegova osobna načela. Odgovoran je i prema nadređenome pa ne smije otkrivati poslovne tajne, mora se pridržavati zakona i kodeksa te ne okaljati ime medijske kuće. Ništa vezano za njegov način života ne bi smjelo izazivati sumnju na potencijalan sukob interesa. Nadalje, tvrdi da je novinar odgovoran prema četirima skupinama, među kojima su izvori i osobe o kojima se radi u vijesti. Što se tiče izvora, Bertrand kaže da se mora paziti da se ne iskrivi niti jedna izrečena riječ, odnosno da se prenese točno ono što je osoba rekla, pogotovo ako se izjava citira. Također, ne smije se imenovati izvor kojem je obećana tajnost, osim ako to ne zahtijeva opći interes. On smatra da su novinari također odgovorni i prema osobama koje su u pitanju:

Novinar ne smije izricati optužbe, čak i kada za to ima osnove, ako one ne služe općem dobru. Ako optužuje ili kritizira neku osobu, mora joj dati priliku da izrazi svoj stav. Ne smije ni otkrivati bilo koju osobinu (spol, ime, nacionalnost, vjeru, etničku pripadnost, kastu, jezik, političko opredjeljenje, zaposlenje, prebivalište, seksualnu preferenciju, fizički ili mentalni hendikep) ako ona nije relevantna, a još manje služiti se njome kako bi osobu diskreditirao. Ne smije nepotrebno koristiti pogrdne izraze, svojim insinacijama nekoga kaljati. Općenito, osim ako je u pitanju javni interes, pravo informiranja nikad se ne smije koristiti radi nanošenja štete osobama ili skupinama, fizičke, moralne, intelektualne, kulturne ili ekonomske. (Jean Claude Bertrand, 1997: 53)

Jean Claude Bertrand (1997: 21) objašnjava da neka vijest može biti interesantna i nevažna, ali također katkada i zabavljanjem možemo mnogo naučiti. On kaže da oba tipa medija pružaju informiranje i formiranje te je neophodno da oba služe javnosti u skladu s normama, uzimajući u obzir različitosti njihovih domena. Njihovi ciljevi se razlikuju: s jedne je strane precizna i korisna informacija, a s druge zabava koja nije štetna niti za društvo niti za pojedinca. Kod takvih informacija o slavnim osobama koje bi trebale zabaviti širu javnost, često se zapravo samo nagađanja i pretpostavke predstavljaju kao činjenice te stoga dolazi do povrede tuđeg prava na dobar glas i klevete. Jedna od takvih informacija objavljena je 3. lipnja 2018., u nedjeljnom izdanju Jutarnjeg lista na 49. stranici pod nazivom „Halle Berry nakon tri propala braka na setu se zaljubila u kolegu Keanua Reevesa“. U članku autor navodi

da su spomenuti u ljubavnoj vezi, bez potvrda s njene ili njegove strane. Stječe se dojam da su to samo pretpostavke, jer jedino što autor ima je izjava „izvora bliskog novopečenom paru“.

Tekst krši članak A1 i A5 Danskog kodeksa profesionalnog postupanja (<https://accountablejournalism.org/ethics-codes/denmark-code-of-conduc>), u kojem stoji: „Dužnost novinstva je donositi točno i brzo informacije. Koliko god je to moguće, mora se kontrolirati točnost informacija.“ U ovom tekstu je jasno da autor zanemaruje provjeru i točnost informacije, što je još veća pogreška time što vijest nije od velike važnosti da bi se odmah morala prenijeti javnosti, pa je stoga bilo vremena za provjeru.

U čl. 5 Danskog kodeksa profesionalnog postupanja piše: „Mora biti sasvim jasno što su činjenice, a što komentari.“ Naslov „Halle Berry nakon tri propala braka na setu se zaljubila u kolegu Keanua Reevesa“ zasigurno zvuči kao informacija potvrđena s njihove strane, ali to je u biti samo komentar, pretpostavka. Nadalje, takav naslov vrlo ružno zvuči i stvara lošu sliku o Halle Berry i njenim ljubavnim vezama.

Bertrand (1997: 55) objašnjava da se ne smije objavljivati pretpostavka kao da se radi o činjenici, niti informacija, makar i istinita, ako ne donosi korist društvu i ako može nanijeti nepravdu spomenutim osobama. Treba izbjegavati glasine, informacije koje nisu provjerene i slično jer naknadni ispravak često ne može ispraviti prethodno nanесenu nepravdu.

U današnje se vrijeme još uvijek donekle uspijeva zadržati pravo na dobar glas te se ljudi povrijeđeni klevetom brane tužbom. No, to za sobom povlači i druge probleme: ograničavanje slobode izražavanja i početak autocenzure, odnosno općenito cenzure. Prema Vesni Alaburić (2019) u intervjuu za Global, sudovi koji u sporovima medijskog karaktera ne uspiju pronaći balans sukobljenih ljudskih prava, to jest s jedne strane slobode izražavanja, a s druge strane prava na dobar glas i zaštitu ugleda i drugih osobnih prava, te ako osobna prava drže za važnije ljudsko pravo, tada sudski procesi protiv medija i novinara imaju „zamrzavajuće“ efekte na slobodu izražavanja i dolazi do autocenzure. To je, dakle, problem ne samo za oštećene pojedince čija su prava narušena, nego i za novinare čija se prava na slobodu izražavanja ugrožavaju: samo Milijan Brkić ima 25 aktivnih tužbi, čija sveukupna potraživanja prelaze pola milijuna kuna. Takve situacije također otežavaju rad tuženih osoba jer iziskuju puno vremena i stvaraju pritisak. Nadalje, Alaburić (2019) naglašava kako je za vrijednosne sudove koji povrijede nečije osobno pravo važno da se temelje na dostatnoj činjeničnoj osnovi te da je važno da se radi o temi koja je od javnog interesa jer je javni

interes ono što slobodi izražavanja omogućuje prednost pred drugim ljudskim pravima i slobodama.

Osoba kojoj je objavljenom informacijom povrijeđena privatnost, dostojanstvo, ugled i čast, može potražiti pomoć kroz sljedeće institucije:

1. zaštita u okviru kaznenog postupka,
2. objavljivanje ispravka i/ili odgovora na objavljenu informaciju,
3. objavljivanje isprike,
4. objavljivanje priopćenja o odluci o neopravdanosti prijašnje osude ili neosnovanosti uhićenja,
5. naknada štete (Bajs, Skoko, 2007: 100).

U ovome odjeljku objašnjene su karakteristike kaznenog djela klevete i njegova izravna veza s narušavanjem prava na dobar glas te je naveden primjer klevete.

6. Zaključak

Cilj ovog rada bio je analizirati internetske portale s obzirom na pravo na dobar glas, klevetu i pravo na privatnost.

U prvom odjeljku definirani su problemi koji svakodnevno dovode etiku novinarstva u pitanje. Novinari su, kao subjekt, oni koji bi trebali biti temelj novinarstva, a upravo je to ono što se mijenja u suvremenom novinarstvu zbog pritisaka i podređenosti novinara vlasnicima medijskih kuća, oglašivačima i vlastima. Novinari, umjesto da budu donositelji odluka (*decision makers*), danas su oni koji izvršavaju donešene odluke (*decision takers*).

U drugom odjeljku govorilo se o dezinformacijama kao glavnom uzroku kršenja etičkih normi. U današnje vrijeme, kada je kredibilitet novinarstva ionako već doveden u pitanje, njegovu kvalitetu u pitanje dovode i novinari koji se koriste dezinformacijama kako bi privukli čitatelje senzacionalističkim naslovima i tekstovima općenito. Taj problem nije aktualan samo u Americi, nego i u novinarstvu općenito, a prema Silvermanu je takva situacija prisutna i na čitavom prostoru Balkana zbog mnogih čimbenika.

U trećem odjeljku objašnjen je problem zaštite prava na privatnost u modernom novinarstvu. Današnji razvoj tehnologije omogućio je da se uz najmanji trud prate *online* aktivnosti svakog korisnika, a time je olakšana i zloraba njihovih podataka. Zato su

korisnici interneta iznimno zabrinuti za zaštitu vlastite privatnosti. Brautović tvrdi da je jedan od najvećih razloga ugroženosti privatnosti činjenica da je komunikacija u medijima iz nekadašnje jednosmjerne prešla u dvosmjernu komunikaciju između medija i korisnika.

U četvrtom odjeljku objašnjeno je što je kazneno djelo klevete te su navedeni primjeri koji to pokazuju. Kleveta je jedan u nizu brojnih problema modernog novinarstva koji narušavaju pravo pojedinca na dobar glas. Niti jedna druga osoba ne smije narušiti ugled pojedinca, na temelju nedokazanih tvrdnji. Bertrand tvrdi da treba izbjegavati objavljivanje pretpostavki, čak i kada su istinite, ako ne služe općem dobru te mogu naštetiti pojedincu. Također, treba biti oprezan pri objavljivanju takvih tekstova jer nanesenu štetu nije uvijek moguće ispraviti.

Problemi nepoštivanja prava na dobar glas, prava na privatnost te počinjenja kaznenog djela klevete sve su veći u novinarstvu, naročito uz današnji protok informacija i izloženost pojedinca javnosti. Smatram da bi na ovim pitanjima u novinarstvu, a i općenito u društvu trebali raditi ne samo novinari, nego i korisnici, kako bi porasla društvena svijest.

7. Sažetak

Ovaj rad temeljen je na stručnoj literaturi koja se bavi dezinformacijama, klevetom te zaštitom prava na dobar glas te prava na privatnost. Također su korišteni članci s internetskih portala koji su poslužili za analizu i objašnjenje teme. Na početku smo definirali probleme koji dovode u pitanje etičku dimenziju novinara i novinarske profesije općenito. Novinar, kao subjekt, u suvremenom je novinarstvu ugrožen jer je podređen nositeljima vlasti, vlasnicima medijskih kuća te oglašivačima. Zatim smo definirali ulogu i posljedice korištenja dezinformacije kao temelja vijesti. Dezinformacije, iako privlačno sredstvo za mnoge novinare, zbog svoje neistinitosti mogu naštetiti ugledu i reputaciji osobe o kojoj je riječ. Zatim smo objasnili pravo na privatnost svakog čovjeka, odnosno u kojim okolnostima to pravo mora biti potpuno zaštićeno. Kršenje tog prava je u suvremenom novinarstvu veoma često, naročito kada se radi o maloljetnicima i unesrećenim osobama jer su detaljnije vijesti, s detaljnim opisima i fotografijama koji su prema brojnim etičkim kodeksima zabranjeni, mnogo privlačnije čitateljima. Sljedeći problemi koji su obrađeni u radu su kleveta te zaštita prava na dobar glas. Kleveta je namjerno uništavanje tuđe reputacije i ugleda, a time i prava na dobar glas, na temelju pretpostavki koje se predstavljaju kao činjenice. Svakome o kome se piše treba se dati prilika za objašnjenje, odnosno treba se dati prilika svakome da kaže svoju

stranu priče. U suvremenom novinarstvu postoje brojni problemi koji narušavaju kredibilitet čitave profesije; ti problemi su veliki, ali nisu nerješivi. Novinari pišu ono što ljudi žele čitati te dok se općenito društvena svijest i interesi ne promjene, odnosno poboljšaju, teško da će i novinarstvo u Hrvatskoj dobiti na kvaliteti.

8. Popis literature i internetskih izvora

1. Badrov, S. (2007) „Kaznena djela protiv časti i ugleda u hrvatskom kaznenom pravu”, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, sv. 41 (84): str. 61-94.
2. Bajš, D., Skoko B. (2007) „Objavlivanje neistina i manipuliranje činjenicama u hrvatskim medijima i mogućnosti zaštite privatnosti, časti i ugleda“, *Politička misao*, sv. 44 (1): str. 93-116.
3. Bertrand, J. C. (1997/2007) *Deontologija medija*, prev. Ita Kovač, Zagreb: Sveučilišna knjižara.
4. Brautović M. (2007) „Metodologija istraživanja vjerodostojnosti medija“, u: S. Malović (ur.) *Vjerodostojnost novina*, Zagreb: Sveučilišna knjižara, str. 71-72.
5. Brautović, M. (2007) „Zaštita privatnosti kod hrvatskih online medija”, *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, sv.1 (1): str. 27-44.
6. Danski kodeks profesionalnog postupanja (1992) *Parlament Danske*, 1992, <https://accountablejournalism.org/ethics-codes/denmark-code-of-conduc>, datum posjeta stranici: 4. rujna 2020.
7. „Halle Berry nakon tri propala braka na setu se zaljubila u kolegu Keanua Reevesa“ (2018) *Jutarnji list*, 3. lipnja 2018., str. 49.
8. Hanzen, I. (2020) „Koja ludnica! Brad Pitt nije u vezi s njemačkom manekenkom! Ona je samo paravan! Druga ljepotica je trudna s njim, ali će dati dijete Jennifer Aniston!“, *Dnevno.hr*, <https://www.dnevno.hr/magazin/v-i-p-studio/brad-pitt-nije-vezi-s-njemackom-manekenkom-ona-je-samo-paravan-druga-ljepotica-je-trudna-s-njim-ali-ce-dati-dijete-jennifer-aniston-1531654/>, 3. rujna 2020.
9. Kodeks časti hrvatskih novinara (2009) *50. skupština Hrvatskog novinarskog društva*, 27. studeni 2009, <https://www.hnd.hr/search/kodeks-casti-hrvatskih-novinara>, datum pristupa stranici: 4. rujna 2020.
10. Labaš, D. (2010) „Luka Brajnović – od vjernosti sebi do vjerodostojnosti profesije“, *Medijske studije*, sv. 1 (1-2): str. 171-182.

11. Majstorović, D., Vilović, G. (2015) „Vjerodostojnost hrvatskih medija i struke u očima studenata novinarstva“, *Mediji i komunikacije: međunarodni naučni časopis za medije, komunikacije, novinarstvo i odnose s javnošću*, sv. 2 (4): str. 25-37.
12. „NOVI DETALJI TRAGEDIJE KOD OBRENOVCA: Tuga za porodicom ubila dečaka” (2018) *Novosti.rs*, internetski portal, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:712331-Obesio-se-devetogodisnji-decak-u-Obrenovcu-VIDEO>, 18. veljače 2018.
13. Poler Kovačić, M. (2001) „Križa novinarstva kao križa etike: tko je novinarski subjekt?“, *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, sv. 7 (1-2): str. 25-44.
14. Rumora, K. (2020) „Kim je imala aferu, Kanye je za to saznao i sada traži razvod”, *24sata*, internetski portal, <https://novine.hr/showbiz/kim-je-imala-aferu-kanye-je-za-to-saznao-i-sada-trazi-razvod>, 22. veljače 2020.
15. Ružić, D. (2019) „VESNA ALABURIĆ: Zagovornica sam brisanja iz zakona svih kaznenih djela protiv časti i ugleda“, *Global*, internetski portal, <https://www.globalnovine.eu/intervju/vesna-alaburic-zagovornica-sam-brisanja-iz-zakona-svih-kaznenih-djela-protiv-casti-i-ugleda/>, 29. siječnja 2019.
16. Silverman, C. (2015) „Lies, Damn Lies, and Viral Content: How News Websites Spread (and Debunk) Online Rumors, Unverified Claims and Misinformation http://towcenter.org/wpcontent/uploads/2015/02/LiesDamnLies_Silverman_TowCenter.pdf (22.04.2018)”, u: Hrnjić Kuduzović, Z.; Jurišić, J.; Kulić, M. (ur.) *Vjerodostojnost medija: Doba lažnih informacija*, Tuzla: Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, str. 1.
17. Tuđan, S. (2018) „Hauser zavodio obožavateljice pa se 'raskalašio' u disco klubu u Splitu”, *24sata*, 18. ožujka 2018., str. 62.
18. Zakon o medijima (2004.) *Narodne novine*, br. 59, 10. svibnja 2003, <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima>, datum posjeta stranice: 4. rujna 2020.
19. Žitinski, M. (2010) „Novinarstvo kao industrija nasuprot novinarstvu kao profesiji“, *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnošću*, sv. 4 (7): str. 23-38.